

اشاره:

گسترش صادرات و افزایش سهم در تجارت جهانی از اهداف عمده اقتصادی بسیاری از کشورهای درحال توسعه و تازه صنعتی شده جهان می‌باشد. برای دستیابی به رشد و توسعه اقتصادی پایدار، اتکاء به بازار داخلی و تقاضای محدود آن کافی نیست و دور ماندن از رقابت بین‌المللی، حتی مصرف‌کنندگان داخلی را نیز مجبور به استفاده از کالای نامرغوب و فاقد کیفیت استاندارد می‌کند. گذشته از آن با محدودیت تقاضای بازار داخلی راه برای گسترش سرمایه‌گذاری‌های مولد، اشتغال کامل عوامل تولید و بهره‌برداری بهینه از منابع و توانمندی‌های اقتصادی، مسدود می‌گردد. لذا برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران اقتصادی توجه به بازارهای جهانی را در طراحی برنامه‌های خود همواره مدنظر دارند.

از حدود چهار سال پیش، ایجاد مناطق آزاد تجاری برای دسترسی به سرمایه‌گذاری‌های خارجی و انتقال فن‌آوری مدنظر بسیاری از مسؤولان اقتصادی کشورها از جمله کشورهای درحال رشد قرار گرفت و تجربیات موفق نیز در تشکیل مناطق پردازش صادرات در گوشه و کنار جهان به ویژه در شرق آسیا به دست آمده است.

در ایران نیز مناطق آزاد تجاری - صنعتی با هدف تسریع در انجام امور زیربنایی، عمران و آبادی، رشد و توسعه اقتصادی، سرمایه‌گذاری و افزایش درآمد عمومی، ایجاد اشتغال سالم و مولد، تنظیم بازار کار و کالا، حضور فعال در بازارهای جهانی و منطقه‌ای، تولید و صادرات کالاهای صنعتی و تبدیلی و ارائه خدمات عمومی تشکیل شده است.

درباره فعالیت مناطق آزاد تجاری - صنعتی کشور، دستاوردهای آن، موانع موجود برای رشد صادرات این مناطق و... خبرنگار نشریه «بررسی‌های بازرگانی» با مهندس مرتضی الویری دبیر شورای عالی مناطق آزاد گفت‌وگویی دارد که با هم می‌خوانیم.

مناطق
آزاد
ایران
استعداد
تبدیل
شدن به
مرکز
تجارت
خاورمیانه
را دارد

فرماید.

□ ما از نظر قوانین خوشبختانه نقصی نداریم. فقط از نظر دستورالعمل اجرایی بانکداری دچار کمبود و مشکل هستیم. توضیح اینکه در آبان‌ماه ۱۳۷۵ مجمع تشخیص مصلحت اجازه فعالیت بانک‌های خارجی در مناطق آزاد را صادر کرد.

به موجب مصوبه فوق، سه فعالیت بانکی که در کشور غیرقانونی بود، در مناطق آزاد مجاز شمرده شد. این سه فعالیت عبارت بودند از افتتاح شعب بانک خارجی، بانکداری برون مرزی و بالاخره ایجاد بانک جدید با مشارکت بخش خصوصی (اعم از داخلی یا خارجی). متأسفانه با اینکه قریب دو سال از مصوبه فوق می‌گذرد، بانک مرکزی هنوز دستورالعمل‌های اجرایی مربوطه را تدوین نکرده است.

موضوع فوق بزرگ‌ترین مشکل و گره قانونی ماست. قرار بود تا تیرماه سال جاری بانک مرکزی این دستورالعمل‌ها را آماده کند، ولی متأسفانه نشد. بار دیگر کمیته‌ای مأموریت یافته است تا ظرف دو ماه این دستورالعمل‌ها را تدوین نماید.

■ لطفاً نقاط قوت قوانین و مقررات مناطق آزاد را ذکر

فرماید.

□ نقاط قوت قوانین مناطق آزاد را می‌توانیم بدین ترتیب خلاصه نماییم که:

اولاً در زمینه صادرات و واردات مناطق آزاد را از مقررات داخل کشور مستثنی کرده و فقط تابع آیین‌نامه‌ای نموده که شورای عالی تصویب کرده است. به موجب این آیین‌نامه، واردات کلیه کالاها به مناطق آزاد کاملاً آزاد است و احتیاج به پرداخت عوارض گمرکی ندارد. صادرات از مناطق آزاد نیز کاملاً آزاد است و نیازی به پیمان ارزی یا پرداخت عوارض ندارد.

ثانیاً کلیه مجوزهای اقتصادی صرفاً توسط سازمان منطقه آزاد داده می‌شود و لذا متقاضیان صرفاً با مراجعه به یک اداره و تشکیلات و بدون نیاز به مراجعه به وزارتخانه‌های مختلف کلیه مجوزها را دریافت می‌کنند. به عبارت دیگر تشریفات اداری و کاغذبازی در مناطق آزاد بسیار کم و در حداقل می‌باشد.

ثالثاً مقررات کار در مناطق آزاد تابع قانون کار کشور نیست، بلکه طبق آیین‌نامه‌ای است که هماهنگ با مقررات و ضوابط سازمان بین‌المللی کار تهیه شده است.

رابعاً مقررات بانکداری و پولی و ارزی در مناطق آزاد منطبق با کشورهای جهان که با اقتصاد آزاد اداره می‌شوند،

■ مناطق آزاد تجاری - صنعتی تا چه حد در گسترش تجارت خارجی نقش دارند. چه تغییر و تحولاتی در سیاست‌های بازرگانی کشور لازم است تا بتوانند نقش فعال خود را در تجارت خارجی به عنوان مرکز پردازش صادرات ایفا کنند؟

□ همان‌طور که می‌دانید توسعه و شکل‌گیری مناطق آزاد در کشورهای مختلف جهان به‌طور عمده از دهه ۱۹۶۰ میلادی به بعد صورت گرفته است. یعنی درست در مقطعی که این کشورها سیاست جایگزینی واردات را رها کرده و به سیاست توسعه صادرات روی آوردند. به تعبیر دیگر می‌توان گفت کشورها برای حضور فعال‌تر در بازارهای جهانی و توسعه صادرات از ابزاری به نام مناطق آزاد یا منطقه پردازش صادرات استفاده کردند.

به اعتقاد من در ایران نیز مناطق آزاد می‌توانند همین نقش را برای اقتصادی ملی ایفا نمایند. دلیل ساده‌ای بر این مدعا وجود دارد و آن این که قانون‌گذار واردات و صادرات به این مناطق را آزاد اعلان کرده است و در واقع این مناطق را خارج از قلمرو گمرکی به حساب می‌آورد. بنابراین طبیعی است که مبادلات تجاری بین این مناطق و سایر کشورها خیلی ساده‌تر و راحت‌تر از سرزمین اصلی صورت پذیرد.

در کشور ما اگرچه فقط پنج سال از تصویب قانون مناطق آزاد می‌گذرد اما در همین مدت کم و با وجود تنگناها و مشکلات متعدد، خوشبختانه صادرات کالا از این مناطق از سال ۱۳۷۵ شروع شده و به سرعت در حال افزایش است. در زمینه همکاری‌های اقتصادی و مشارکت ایرانی و خارجی نیز باید بگویم بیش از سی پروژه تولیدی با مشارکت شرکت‌هایی از کشورهای انگلیس، آلمان، ایتالیا، امارات متحده عربی، چین، تایوان و... در حال انجام است.

○ با وجود فعالیت پنج‌ساله مناطق آزاد تجاری - صنعتی ایران و تنگناها و مشکلات متعدد آن، در زمینه همکاری‌های اقتصادی و مشارکت ایرانی و خارجی بیش از سی پروژه در مناطق آزاد در حال انجام است.

■ آیا قوانین و مقررات تدوین شده در مورد مناطق آزاد برای فعالیت بخش دولتی و خصوصی در زمینه صادرات کافی به نظر می‌رسد؟ در غیر این صورت ضعف‌های موجود را بیان

تنظیم شده و به تصویب رسیده است. البته در زمینه دستورالعمل اجرایی مشکلاتی داریم که قبلاً اشاره کردم.

○ ایجاد زیربنای و زیرساخت‌های موردنیاز در مناطق آزاد از طریق واردات کالا تأمین مالی می‌شود. با این وجود میزان واردات کالا از مناطق آزاد به داخل کشور از قریب یک میلیارد دلار در سال ۷۱ به ۳۶۰ میلیون دلار در سال گذشته کاهش یافت.

خامساً ورود و خروج سرمایه به و از منطقه آزاد به سایر کشورها کاملاً آزاد است و لذا سرمایه‌گذار بدون نگرانی می‌تواند سرمایه خود را بیاورد و هر زمانی که خواست، ببرد. البته مشوق‌ها و امتیازات قانونی دیگری نیز وجود دارد که در قانون مناطق آزاد و آیین‌نامه‌های آن مشروحاً بیان شده است.

■ دلایل عمده اینکه مناطق آزاد به محلی جهت واردات انواع کالا تبدیل شده است، را ذکر فرمایید.

۱۱ در اغلب کشورهای جهان وقتی دولت یا مجلس منطقه آزادی ایجاد می‌کند، کلیه هزینه‌های مربوط به ایجاد زیربنای و زیرساخت‌های موردنیاز را نیز از بودجه عمومی دولت می‌پردازد.

در کشور ما قانون‌گذار به جای این کار اجازه داده تا مدیران مناطق از طریق واردات کالا به کشور و دریافت عوارض، این کار را انجام دهند. به تناسب اینکه زیربنای در مناطق آزاد ساخته می‌شود، این مناطق از واردات کالا بی‌نیاز می‌شوند. برای مثال در سال ۱۳۷۱ میزان واردات کالا از مناطق آزاد به داخل کشور قریب یک میلیارد دلار بود، در حالی که در سال گذشته به ۳۶۰ میلیون دلار تقلیل یافت.

■ برای آنکه مناطق آزاد محلی برای واردات مواد اولیه کالاهایی باشد که تولید آنها جنبه صادراتی داشته باشد، چه پیشنهادی دارید. آیا باید سیاست‌های بازرگانی را در این جهت تغییر داد یا قوانین و مقررات کنونی کافی است؟

□ اگر منظور واردات مواد اولیه برای تولید در منطقه آزاد باشد، این کار در حال انجام است. برای مثال در قشم حدود ۲۵ درصد واردات را مواد اولیه مورد نیاز واحدهای تولیدی منطقه تشکیل می‌دهد.

اما اگر واردات مواد اولیه برای صنایع داخلی است، باید

بگویم که کیش و قشم چنین استعدادی ندارد، زیرا هزینه واردات کالا به دلیل تخلیه و بارگیری اضافه و مسیر طولانی تر نسبت به حمل مستقیم بیشتر می‌شود. اما در مورد منطقه آزاد چابهار به دلیل اینکه این منطقه آزاد به پسرکرانه داخلی متصل می‌باشد، عملی است و از ابتدای ایجاد منطقه آزاد در حال انجام است، هم اکنون حدود ۸۰ درصد واردات کالا از منطقه آزاد چابهار را مواد اولیه و قطعات مورد نیاز کارخانجات داخلی تشکیل می‌دهد.

■ آیا مقررات گمرکی مناطق آزاد را کامل می‌دانید؟ در غیر این صورت ضعف‌های آن را بیان فرمایید.

□ مقررات گمرکی مناطق آزاد ایران مشکلی ندارد. مشکلاتی از نظر اجرایی وجود داشته است که با مذاکره بین مقامات گمرک و مناطق آزاد در حال حل می‌باشد.

■ برای آنکه مناطق آزاد ایران به مرکزی برای تجارت بین‌المللی تبدیل شود، چه سیاست‌هایی تجاری باید اعمال شود؟

□ خوشبختانه مناطق آزاد ما استعداد لازم برای اینکه به مرکز تجارت خاورمیانه تبدیل شوند را دارند. به دلیل وضعیت جغرافیایی و دسترسی به کشورهای آسیای میانه، به انرژی و مواد اولیه ارزان و هم نیروی انسانی در سطوح مختلف با قیمت مناسب. ما باید اعتماد سرمایه‌گذاران را در زمینه ثبات قوانین و مقررات جلب نماییم. تکمیل زیربنای و خدمات رفاهی نیز به این امر کمک می‌کند. من تصور می‌کنم با اجرای مقررات بانکی و ارزی در مناطق آزاد، قدم بزرگی در این مسیر برداشته خواهد شد.

○ مناطق آزاد تجاری ایران از نظر موقعیت جغرافیایی و دسترسی به کشورهای آسیای میانه، انرژی و مواد اولیه ارزان و نیروی انسانی با قیمت مناسب، استعداد لازم برای آنکه به مرکز تجارت خاورمیانه تبدیل شود را دارد.

■ آیا قانون جلب سرمایه‌گذاری‌های خارجی، برای جذب این نوع سرمایه در مناطق آزاد کافی به نظر می‌رسد، نقاط قوت و ضعف قانون را ذکر فرمایید. دلایلی که در این مناطق سرمایه‌گذاری خارجی جذب نمی‌شود چیست؟

□ در مناطق آزاد ایران مقررات خاصی غیر از قانون جلب و

■ آیا ادامه سیاست کالای همراه مسافر در مناطق آزاد را سیاست مثبتی قلمداد می‌کنید؟ چنانچه به این برنامه ایراد دارید، اعلام فرمایید.

□ خیر، بنده مخالف واردات کالای همراه مسافر از مناطق آزاد هستم. اما بایستی هر پدیده را در ظرف زمانی و مکانی خود مورد بررسی قرار داد. اگر فردا واردات کالای همراه مسافر را متوقف کنیم، سه اتفاق منفی در کنار آن به‌وقوع می‌پیوندد. اول اینکه مسافرت به دبی و کشورهای همجوار برای آوردن کالا بیشتر می‌شود که این امر موجب خروج ارز بیشتر از کشور می‌شود. دوم اینکه قاچاق رونق می‌گیرد، یعنی همین کالاها به‌صورت غیرقانونی وارد می‌شود. سوم اینکه کارهای زیربنایی مناطق آزاد به دلیل فقدان بودجه متوقف می‌شود. اینجاست که ما بایستی بین بد و بدتر، بد را انتخاب کنیم.

■ آیا بین مناطق آزاد ایران و مناطق آزاد منطقه و جهان ارتباط تجاری برقرار است؟

ما عضو سازمان جهانی مناطق آزاد (WEPZA) هستیم و در اجلاس سالانه آن شرکت می‌کنیم. در این همایش‌ها تجربیات مناطق آزاد مبادله می‌شود. ضمناً ارتباط دوستانه و خوبی با مناطق آزاد امارات متحده عربی و ترکیه داریم.

حمایت سرمایه‌گذاری خارجی مصوب ۱۳۲۲ حاکم می‌باشد. به موجب این مقررات ورود و خروج سرمایه کاملاً آزاد است و سرمایه‌گذاری خارجی مورد تضمین و حمایت می‌باشد. البته اگر سرمایه‌گذاری بخواهد تضمین‌های لازم را از طریق قانون جلب و حمایت سرمایه‌گذاری حاصل نماید نیز مشکلی وجود ندارد. به شرط آنکه کلیه مراحل مندرج در قانون فوق را طی نماید.

○ سیستم بانکداری پیشرفته شریان حیاتی فعالیت اقتصادی است. در مناطق آزاد سرمایه‌گذاری زیادی از زیربناها صورت گرفته، اما در زمینه بانکداری مشکل همچنان پابرجاست.

در مورد قسمت پایانی سوال شما باید بگویم که تاکنون حدود ۲۵ شرکت خارجی در مناطق آزاد ایران با مشارکت طرف ایرانی به فعالیت اقتصادی مشغول هستند. مشکل ما در جذب سرمایه‌های خارجی، قانون سرمایه‌گذاری نیست. ما در زمینه مقررات هیچ مشکلی نداریم. مشکل ما ناقص بودن زیربناها و زیرساخت‌های مناطق آزاد و همچنین فقدان سیستم بانکداری پیشرفته به‌عنوان شریان حیاتی فعالیت اقتصادی است. در زمینه زیربناها سرمایه‌گذاری زیادی صورت گرفته و می‌توان گفت که تا حد زیادی مشکل برطرف شده. اما در زمینه بانکداری هنوز مشکل بر جای خود باقی است که امیدواریم هر چه زودتر حل شود.

